

Іванюк Ганна Іванівна

доктор педагогічних наук, професор

Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

Клюйко Ірина Василівна

студентка 5 курсу

Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

ДИТИНА ЗАМОВЛЯЄ ОСВІТУ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ В НУШ

***Анотація.** У статті висвітлено теоретичні та практичні аспекти реалізації принципу дитиноцентризму в Новій українській школі. За результатами ретроспективного огляду праць українських науковців різних років, обґрунтовано провідні дитиноцентричні ідеї, суголосні меті модернізації початкової освіти дітей. Подано магістральні педагогічні та організаційні умови, які необхідні задля успішного задоволення потреб дитини молодшого шкільного віку щодо якісної освіти для життя.*

***Ключові слова:** дитиноцентризм, потреби дитини, дитина молодшого шкільного віку, учні початкової школи, принцип освіти, нова українська школа*

Постановка проблеми. Нині цифровізація всіх сторін життєдіяльності людей зумовлює інтенсифікацію всіх процесів їхньої життєдіяльності й актуалізує потребу переосмислення цілей освіти дітей задля підготовки до життя. Безперечно, освіта дітей молодшого шкільного віку має відповідати як суспільним запитам, так і особистим їхнім потребам та очікуванням батьків (осіб, що їх замінюють). Школа не може йти в фарватері минулих поколінь, а має вибудовувати освітній процес, сприятливий для розвитку кожної дитини. Доконаними є відмінності інтересів та потреб дітей молодшого шкільного віку, на відміну від їхніх однолітків попередніх періодів. У середовищі батьків і педагогів поширеною є думка: «Діти стали іншими...». Очевидно, що таке міркування відповідає дійсності. Сутність неподібності до попередніх поколінь дітей зазначеного вище віку полягає в їхньому зацікавленні пізнавати світ самостійно, досліджувати його й зрештою засвоювати практичні вміння і

способи діяльності. Тому батьки та вчителі часто чують від учнів (на початку їхнього навчання): «Я сам», «Я сама», як прояв ще неусвідомленого прагнення до самопізнання та саморозвитку.

Ми свідомі того, що модель освіти в державі, зокрема й шкільної має відповідати її магістральному поступу, з іншого боку, – освіта громадян, безперечно, вивисує технологічний культурний, духовний потенціал суспільства. Безперечно, школа у XXI столітті потребує оновленої теорії та модерних практик. Тому на часі зміни у ставленні до особистості учня, який є замовником освітніх послуг.

Варто зауважити: місія Нової української школи полягає в забезпеченні насамперед потреб дитини, розширенні її середовища життєдіяльності й саморозвитку. Відбувається переосмислення провідних принципів навчання і виховання учнів початкової школи, які унормовані в Концепції НУШ (2016), Законі України про повну загальну середню освіту (2020), професійних стандартах учителя початкової школи (2020). Ключовим положенням, у руслі зазначених змін щодо освіти дітей молодшого шкільного віку в новій українській школі розглядаємо дитиноцентризм, як пріоритет їхніх цінностей, природних задатків і здібностей задля формування життєвої компетентності.

У педагогічному сенсі принцип дитиноцентризму полягає в наближенні цілей, мети, змісту, форм і методів навчання та виховання до потреб та інтересів дітей молодшого шкільного віку з метою їхньої підготовки до життя в умовах змін. Орієнтація на дитину, дасть змогу розкриттю її творчого потенціалу, самовдосконалення в діяльності. У цьому контексті дитину (дітей молодшого шкільного віку, учнів початкової школи) визнано замовником дитино зорієнтованих підходів до організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти (початковій школі).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти реалізації принципу дитиноцентризму в освітньому процесі школи досліджували українські вчені різних років. Заслуговують на увагу дослідження М. Красовицького щодо функцій, способів реалізації принципу дитиноцентризму в педагогічній системі В. Сухомлинського. Вчений

зауважував, що в центрі виховного і навчального процесу має бути дитина, її потреби, здібності, особливості (Іванюк, & Красовицький, 2000). Ці наукові умовиводи суголосні суцям концептуальним ідеям нової української школи.

У руслі розв'язання наукової проблематики інтерес становлять праці Є. Антипіна та О. Венгловської щодо розвитку ідей дитиноцентризму в історико–педагогічній думці України різних років XIX-XX століть. Суголосність актуалізації ідей нинішнім процесам розбудови нової української школи простежуємо в статті Є. Антипіна «Ідеї дитиноцентризму в педагогічних поглядах Т. Лубенця» (Антипін, 2015) «Ретроспективний погляд щодо реалізації ідей дитиноцентризму Василя Сухомлинського в Новій українській школі» (Антипін, & Венгловська, 2020), О. Венгловська «Розвиток ідей дитиноцентризму в педагогічній думці України (кінець XIX-20-ті рр. XXст.)» (Венгловська, 2016).

У руслі проблематики статті інтерес становить науковий доробок сучасних дослідників ідей дитиноцентризму – О. Венгловської та Є. Антипіна, а саме: ретроспективний огляд щодо реалізації принципу дитиноцентризму в педагогічній думці кінця XIX-20-ті рр. XX століття. За результатами історико-педагогічного пошуку науковці дійшли висновку про взаємозв'язок між способами та результатами впровадження провідних положень, що є визначальними щодо врахування знань про дитину та її цінності в процесі її навчання, виховання та розвитку (2020). Ідеї Т. Лубенця щодо реалізації принципу дитиноцентризму в умовах розбудови нової школи, центром якої є дитина, суголосні із завданнями: навчання дітей молодшого шкільного віку в малих групах, індивідуально орієнтоване навчання, що відповідає потребам дитини (Сбруєва, 2015). Ми дотримуємося міркування про те, що розбудова нової школи потребує поєднання продуктивних освітніх практик минулих періодів і модерних, що ґрунтуються на принципі дитиноцентризму.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей реалізації принципу дитиноцентризму в освітньому процесі Нової української школи .

Виклад основного матеріалу. Проектування освітнього процесу в

початковій школі з урахуванням принципу дитиноцентризму має важливе значення й залежить значним чином від професійної компетентності вчителя. А саме, від його здатності та готовності вивчати інтереси, потреби, здібності дітей, приймати індивідуальність дитини як найвищу цінність й забезпечувати умови для розвитку й саморозвитку кожного учня. У педагогіці ми виокремлюємо педагогічні та організаційні умови щодо реалізації принципу дитиноцентризму в освітньому процесі початкової школи.

Педагогічні умови розглядаємо як сукупність стійких і взаємопов'язаних між собою інструментів, підібраних відповідно до індивідуальних потреб особистості учня, а саме: змісту, технологій, методів які сприяють розвитку його фізичного, психічного, духовного потенціалу, що є осердям мети освіти. Організаційні умови визначають способи взаємодії вчителя та учнів в освітньому процесі. У контексті проблематики статті організаційні умови ґрунтуються на засадничих положеннях діяльнісного, особистісно-орієнтованого, аксіологічного, соціокультурного підходів.

Згідно з концептуальними цілями Нової української школи, досягнути належні результати щодо освіти дітей молодшого шкільного віку можливо за умови вдалого поєднання педагогічних і організаційних умов, з урахуванням принципу дитиноцентризму. Мова йде не лише про накопичення дитиною знань, а щодо їх використання у повсякденному житті. Важливо щоб освітнє середовище початкової школи було сприятливим для всебічного розвитку особистості учня, а саме: його соціалізації, здатності до застосування знань у змінних ситуаціях, засвоєння громадянської поведінки, навчання впродовж життя, самопізнання та саморозвитку.

Для досягнення висвітлених вище результатів чільне місце належить реалізації принципу дитиноцентризму. Важливо докорінно змінити траєкторію педагогічної діяльності вчителя. Насамперед учитель вибудовує організаційні та методичні моделі з урахуванням потреб кожної дитини. Нині вчитель початкових класів забезпечує педагогічну підтримку розвитку кожної

дитини для набуття нею навичок, важливих для її майбутнього дорослого життя. Відтак, у сув'язі педагогічних і організаційних умов, важливими є знання вчителем самої дитини – особливостей її розвитку і середовища (соціального, культурного), а також його готовність до проєктування розвивальних середовищ у школі, значущих для кожного учня.

Відповідно до визначених вище магістральних сфер діяльності, вчитель початкових класів здійснює календарне планування освітнього процесу з урахуванням інтеграції змісту освітніх галузей та періоду для проходження відповідної теми для кращого засвоєння учнями. Наприклад, вивчення теми, що пов'язана з вивченням води, краще за все засвоїться взимку, коли можна провести багато експериментів, а тему про рослини та ґрунт – краще за все проходити на весні, під час інтегрованих уроків та проєктної діяльності. Тому таке раціональне планування дає більшу змогу ефективно використовувати організаційні можливості і час.

В освітньому процесі початкової школи важливим є не тільки календарне планування, але й раціональне планування на день. Тобто, воно повинно складатись із ранкових зустрічей, мета яких полягає в підвищенні вмотивованої освітньої діяльності дитини впродовж дня та налаштування її на позитивні емоції. Далі продовжувати інтегроване навчання, де зміст природничо-математичної галузі логічно чергується – від математики до я досліджую світ, а відтак у свою чергу трансформується до вивчення англійської чи української мов. Наприклад: тема про довжину може під час уроку математики викладатись у загальному сприйнятті, а я досліджую світ – практично вимірювати, наприклад, розмір тварини чи частини тіла в залежності від тематики, на українській мові – читання тексту, оповідання, казки про розміри тварин, на англійській мові – вивчення нових слів у цій тематиці. Наступним кроком після інтегрованих уроків доцільною є проєктна діяльність. А саме застосування учнями цих знань в практичній діяльності. В тому руслі, де ми дійсно можемо застосувати ці знання в житті. У сув'язі з дитиноцентрованими видами навчальної діяльності, що орієнтовані на

особистість учня чільне місце відводимо ігровій діяльності з можливим продовженням теми уроку, або ж головним правильним вибором методу, який буде враховувати потреби дитини. У цьому контексті важливим є доцільний вибір методів навчання з певної освітньої галузі, місця предмету в системі наук і забезпечення інтересів, потреб дитини (учня).

Вивчення стану проблеми в практиці початкової школи дає підстави вважати таке: в середовищі вчителів початкових класів характерним є домінування застосування різноманітних методик і технологій навчання, а дитина часто слугує об'єктом для їх впровадження.

Часто вчителі не враховують того, що дитина є замовником освіти. Тому важливо змінювати освіту і починати із себе, створюючи інноваційні можливості. Тобто, важливою є не лише проактивність і докладання зусиль щодо трендових методичних матеріалів, а й в практичній діяльності – врахування потреб дітей щодо їхньої освіти.

Висновки і пропозиції. Системні зміни в освітній галузі, що пов'язані з розбудовою Нової української школи зумовили нове бачення місця і функцій учителя початкових класів, насамперед їхньої готовності до реалізації принципу дитиноцентризму в освітньому процесі. Не всі вчителі готові до кардинальних змін, а саме: прийняття суб'єктності учня, як замовника освіти. Відповідно до нових Професійних стандартів підготовки вчителя початкової школи (2020), концепції НУШ (2016), законів України про освіту навчальна функція вчителя поступово трансформовано в консультативну задля психолого-педагогічної підтримки особистісного зростання дитини. Одним з варіантів вирішення проблеми є частіші та продуктивніші зустрічі з батьками, адже, вони володіють більшою інформацією про дитину. Також ще одним з інструментів діагностування може бути опитування самих дітей.

Втілюючи свої задуми і прагнення, діти навчаються відповідальності за власні дії, здобувають творчі навички й утілюють їх у практичній діяльності, а також розвивають критичне мислення. Дитиноцентризм в освітньому

процесі початкової школи – це не самоціль учителя, а стратегія вирощування щасливих людей. Враховуючи потреби дітей, ми можемо забезпечити процвітаюче майбутнє нашої країни.

Список джерел:

1. Антипін, Є. Б. (2015). Ідеї дитиноцентризму в педагогічних поглядах Тимофії Лубенця. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (2), 79-85.
2. Антипін, Є. Б., & Венгловська, О. А. (2020). *Ретроспективний погляд щодо реалізації ідей дитиноцентризму Василя Сухомлинського в Новій українській школі*. (Т. 1 (33), 279-285). Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
3. Венгловська, О. А. (2016, December 28-29). Розвиток ідей дитиноцентризму в педагогічній думці України (кінець XIX - 20-ті рр. XX століття). *International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences: Conference Proceedings*, 41-43.
4. Гриневич, Л., Елькін, О., Калашнікова, С., Коберник, І., Ковтунець, В., Макаренко, О. ... Шиян, Р. (2016) *Концепція нової української школи*. Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Закон України про повну загальну середню освіту (Відомості Верховної Ради), № 31, ст.226, 2020.
6. Іванюк, Г. І. & Красовицький М. Ю. (2000). *Практична педагогіка виховання: посіб. з теорії та методики виховання*. Івано-Франківськ: Плай.
7. Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти(з дипломом молодшого спеціаліста)". № 2736.(2020).
8. Сбруєва А. А. (Ред)(2015) *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка